

Nr 199.

Av herr **Lindhagen**, om lapparnes fria liv och den svenska administrationens stela former.

I alla tider har konstaterats svårigheterna att förlika lapparnas fria liv med de svenska författningarna, ja indirekt även med det norska och det finska lappväsendet. Lapparnas värld sträcker sig över tre riken.

Lapparna klaga och göra det enhälligt. I riksdagsmotioner och annorledes har även av mig påkallats uppmärksamhet för detta förhållande, och senast i en av riksdagen bifallen framställning av år 1930 om revision av lappväsendet och dess lagstiftning. Sedan dess har trots den undersökning, som av riksdagen ifrågasatts, våldsamma sammanstötningar mellan lapparnas rättsuppfattning och administrationens tvångsåtgärder givit sig till känna.

Till min kännedom har nu framförts ytterligare bekymmer, som tagit sig uttryck bland annat i bifogade i Samefolkets egen tidning för december 1932 införda ledande artikel. Det är ord och inga visor. Det påtalas, att den princip, som bör vara ledande för all lagstiftning eller det helas väl, här saknas. Det ordas om godtyckligt tjänstemannavälde och erinras att det aldrig — ett överdrivet beröm synes mig — tolereras i detta land, liksom det ej heller varit lagstiftarnas mening att uppmuntra slikt. Institutionen med de underordnade lappfunktionärerna påstås vara mera baserad på åklagareväsende än den är avsedd att positivt främja samernas välfärd i gemen. Det ifrågasättes om icke klyftan i grund och botten beror på själva systemet.

Det har sitt intresse att återgiva, vad doktor Munthe, som pläгат besöka lapparna för sjukvård varje sommar, berättar om sina erfarenheter i den skrivelse till Konungen i slutet av 1932, varmed han avlämnat den bekanta julgåvan bland annat till lapparna. Däri heter det:

»Beträffande mina små vänner lapparna tror jag vi göra bäst uti, att lämna viddernas hemlösa barn i fred med sina renar, utan onödigt inkräktande från vår sida, skyddade av de svagares rätt, förskonade från vår illa anpassade civilisations tvivelaktiga välsignelser, och från närgångna turisternas onda öga. Lapparna trivas bäst bland sig själva och veta leva och dö i lust och nöd oss förutan, hur välmenande vår inblandning än må vara. Jag frågade en gång en gammal lapp, hur de buro sig åt, om de blevo sjuka. Han svarade att kungens doktor besökte dem två gånger om året, och han tyckte det var alldeles tillräckligt. Jag observerade för resten under ett par veckors tid mycket noga en av deras kloka gubbar i sin praktik och misstänkte starkt, att han inte var dummare än jag. Men när lapparna bli gamla och orkeslösa måste vi taga

hand om dem. Vår kloka drottning visste det väl, när hon skapade sitt hem för fattiga lappar i Karesuando, och jag vore glad om dessa medel användas i samma syfte.»

Det hemställes,

att riksdagen ville till regeringen frambära dessa upprepade bekymmer om motsatsen mellan lapparnas fria liv och den svenska administrationens stela former samt överväga de nya inläggen i samband med den utredning, som fortfarande lär pågå inom ramen för dessa överklagade förhållanden.

Stockholm den 21 januari 1933.

Carl Lindhagen.

Bilaga.

Lappadministrationen.

(Ledare i »Samefolkets egen tidning» för december 1932.)

Ingen torde kunna med bärande skäl göra någon invändning mot det påståendet, att om lappadministrationen, gemenligen kallad lappväsendet, skall bli till varaktig nytta och gagn, fordras först och främst, att denna administration mottages med förståelse samt omfattas med förtroende av den befolkningsgrupp, det gäller. De renskötande samerna måste tydligen ha ett samförståndsintresse med administrationen. Sker ej så, blir helt naturligt följden den, att de tvenne i renskötselns tjänst intresserade parterna draga åt var sitt håll. Det behöves ju inga vidare utläggningar, för att var och en skall förstå, att en dylik utveckling är i hög grad beklaglig. Meningen var väl ändå icke från början, att de renskötande samerna och för resten samerna i gemen skulle stå som uppenbara motståndare till det administrativa systemet.

Var ligger egenligen felet till att lappadministrationen i själva verket är så impopulär? Orsakerna äro många, och det skadar icke att taga upp ämnet till några allvarliga reflexioner. Vi ha vid ett flertal tillfällen haft anledning uttala beklaganden över lappadministrationens misslyckanden, men anledningen till förnyade påminnelser återkomma ideligen. Enbart den anledningen att ett tjugotal samer i skrivelse hänvänt sig till J. O. för att få rättvisa gent emot, vad de anse vara ett utpräglad lappfogdevälde, säger ju en hel del, Avasjöhistorien likaså, för att nu icke tala om den irritation, som skapades genom tvångsslakten.

Det är ingalunda vår avsikt att förneka samernas skuld. Nog brister det åtskilligt här och var i renskötselns planmässiga utövning, något som Samefolkets egen tidning vid olika tillfällen haft anledning att med

skärpa fästa renskötarnas uppmärksamhet på, förvissad om, att man genom målmedvetet upplysningsarbete når ett varaktigare resultat än genom maktåtgärder. Vad som emellertid icke kan slätas över i längden, är den beklagliga erfarenhet, som gjorts under årens lopp, att lappväsendets män, lappfogdar och s. k. lapptillsyningsmän, i allmänhet sakna nödig insikt, smidighet och anpassningsförmåga att, utan irriterande maktåtgärder, inflytelserikt göra sig gällande. Man får icke förvåna sig över att en renskötare med självaktning icke vill vidkännas deras ledning i det praktiska livet i renskogen. Detta i synnerhet som lapptillsyningsmännens åtgöranden inskränka sig vanligen till, att de, när allt utan deras åtgöranden är ordnat, infinna sig, vanligen med en rundlig matsäck, till renskiljningsgårderna och där med en känsla av överflödighet tillbringa dagen för att sedan, när allt är undanstökat, återvända till bekvämligheten och rapportera till lappfogden om skiljningarna, som *de* åstadkommit och varit drivfjädern till. Under sådana förhållanden får man, som sagt, inte undra på, att renskötarna fråga sig, vad egentligen dessa tjänstemän ha att uträtta.

Men kanske beror klyftan och bristen på det nödiga inflytandet i grund och botten på själva systemet?

Institutionen med de underordnade lappadministrativa funktionärerna är nog mera baserad på åklagarväsende än den är avsedd att positivt främja samernas välfärd i gemen. Tillsynen avser nämligen efterlevnad av renbeteslagen och att vaka över, att inte olaga bosättningar ske på kronans marker. Detta övervakande sträcker sig dock i regel inte längre än att beivra *överträdelser av samer*, som man rår på. Överträdelser av den icke samiska befolkningen (exempelvis bofastas hundar, som jaga ren, eller när renar fällas i timmerhyggerna) ser man helst att få slippa ifrån, beroende på att man då riskerar att komma i harnesk med en starkare befolkning, som genast skulle opponera sig och göra sig kvitt lappväsendet. I känslan härav kan man förstå, att lappadministrationen i samernas föreställningsvärld inte framträder förtroendeingivande i den utsträckning, det skulle erfordras.

Slitningar ha ju alltid mer eller mindre förekommit mellan renskötseln och odlingsintresset. Och så ha vi ju Norge. På olika sätt har man sökt förebygga olägenheterna. Omkring år 1913 gick man sålunda in för en kraftig utökning av tillsynen över renskötseln, då bland annat lapptillsyningsmannainstitutionen tillkom, åtföljd av biträdande lappfogdar, med resultat att man ofta på lappsammanträdena fått se flera lappadministrativa funktionärer än de människor, med vilka sammanträdet skulle äga rum. Det har alltid gnisslat och rätt delade meningar om lappadministrationen från denna tid. Och nog måste det sägas, att det åtminstone i början låg något förödmjukande och osympatiskt över det hela, när man exempelvis bevittnade, hurusom lapptillsyningsmännen, som rekryteras bland timmertummare, f. d. fjärdingsmän och lantbrukare, strövade omkring mellan kåtorna, ofta företrädesvis spionerande, i vad mån renskötarna voro i renskogen eller icke. Stämningar på renvårdarna utdelades till höger och vänster, med resultat att opinionen mot lappväsendet växte. Och om det också inte var en direkt protest häremot, så var det dock en av drivfjädrarna till, att samerna år 1918 samlades till rådslag vid landsmöte i Östersund. Folk reser sig, när det går till ytterligheter.

Vägorna ha visserligen lagt sig, men lapplagstiftningen har dock un-

der senare tid gått ut på att förstärka medlen för lappadministrationen, och man kan nog säga, att den för närvarande utvecklats till ett *lappfogdevälde*, som på samerna i gemen utövar ett förmynderskap, vilket är ägnat att irritera. Vad skall man, för att nämna ett exempel, säga om att föreläggandena avseende den stora tvångsslakten i fjol saknade t. o. m. besvärshänvisning? Det är ju detsamma som att utgå ifrån, att det inte är så kinkigt med lapparna.

Vid ett tidigare tillfälle ha vi också haft anledning fästa uppmärksamheten på ännu en mörk punkt i lappväsendets annaler, nämligen Avasjö-affären. Rätteligen borde väl även denna affär ha dragits inför J. O., men det är icke alltid så lätt för obygdens folk att finna vägar till lindring i betrycket.

Men samebefolkningen saknar väl dock icke allt inflytande, säger nu någon. Den har ju rätt att säga sitt ord vid de s. k. lappsammanträdena. Må så vara, men i sanningens intresse är det nog icke för mycket sagt, om man uttalar den meningen, att lappsammanträdena icke ha någon större betydelse. Antingen nu samerna blivit hörda eller ej — i en del fall skola nämligen »lapparna höras» — är det dock i realiteten så, att det är lappfogdens och lapptillsyningsmännens mening, som tillmätas den största betydelsen och förblir utslagsgivande.

Vi nämnde nyss landsmötet i Östersund år 1918, föregånget av en skarp opinion mot åtskilliga irriterande moment, vilka gjorde livet äventyrligt och vanskligt för samefolket. Det är icke utan att alla förutsättningar åter finnas för ett dylikt landsmöte. Opinionsen mot en i ovist nit skapad administrativ lagstiftning, vilken håller på att fostra ett godtyckligt tjänstemannavälde, växer sig allt skarpare. Klyftan mellan samerna och administrationens tjänstemän blir allt bredare. Förtroendet brister och följes av misstro och hätskhet.

Utvecklingen kan icke gärna gå i samma spår som hittills. Den princip, som bör vara ledande för all lagstiftning, nämligen *det helas väl*, äger giltighet, även när det gäller samernas levnadsförhållanden. Lappväsendet i sin nuvarande gestaltning har skapat en irritation, som närmar sig bristningsgränsen och det är hög tid, att en ändring till det bättre sker.

En ljuspunkt kunna vi blicka på. Och denna är den enighet varmed samerna uppträda, när de samlas till rådslag i sina bekymmersamma angelägenheter. *Nu gäller det att bygga vidare på enighetens säkra grund.* Endast fasthet i uppträdandet förmår giva oss den rätt, vi söka. Hovsamt må vi framföra våra krav, men sakligt starka skola de vara. Godtyckligt tjänstemannavälde har för övrigt aldrig tolererats i detta land, liksom det ej heller var lagstiftarens mening att uppmuntra slikt.